

Копієвська Ольга Рафаїлівна
кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри менеджменту соціокультурної
діяльності та зовнішньокультурних зв'язків
Національної академії керівних кадрів
культури і мистецтв
e-mail: okopievska@mail.ru

РОЛЬ ЕЛІТ У ФОРМУВАННІ КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

В статті розглядається взаємодія держави і культури в контексті співпраці політичних й творчих еліт. Аналізуються науково-теоретичні підходи до розуміння політики ідентичності, окреслюється практичне предметне поле її формування на прикладі сфери культури. Характеризується змістовна сутність еліт, визначається їх роль в збереженні культурної ідентичності.

Ключові слова: держава, культура, політична і творча еліти, культурна ідентичність.

Копієвская Ольга Рафаиловна, кандидат педагогических наук, доцент, заведующая кафедры социокультурной деятельности и внешнекультурных связей Национальной академии руководящих кадров культуры и искусств

Роль элит в формировании культурной идентичности

В статье рассматривается взаимодействие государства и культуры в контексте сотрудничества политических и творческих элит. Анализируются научно-теоретические подходы к пониманию политики идентичности, определяется практическое предметное поле ее формирования на примере сферы культуры. Характеризуется содержательная сущность элит, определяется их роль в сохранении культурной идентичности.

Ключевые слова: государство, культура, политическая и творческая элиты, культурная идентичность.

Kopiyevska Olga, Ph.D., Associate Professor, Head of management of social and cultural activities and foreign cultural relations of the National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts

Elite role in the formation of cultural identity

In the article the interaction of state and culture in the context of political cooperation and creative elites. Actualized problem productive interaction of all stakeholders' cultural life of the country. It is noted that Ukraine is a European orientation requires a gradual alignment of the democratic system in the country, the functioning of all spheres of public life on the basis of culture and law. Defined and analyzed in the article the problem of the national political elite, which is associated with the lack of what is called long planning horizon, the ability to create scenarios for the future, to choose the most appropriate, given the characteristics of internal and external circumstances, and develop strategic direction, build their models implementation.

The article argues that from the contradictions that exist between the political and creative elite depend not only the fate of national culture and art, but also the fate of the political elite.

In the context of the research attention paid to politics of identity in view of the importance of not only its practical implementation, but conceptualizing how important area of scientific knowledge, including cultural. Characterized terminology, historical reflection. We analyze the subject matter of identity politics, including cultural, that are functionally associated with the formation and reproduction of national, civic, regional, ethnic and religious identities. It is noted that the basis of identity politics is history and culture and formed on the basis of the concept of historical and cultural memory, which allows you to use all the resource potential of value-moral, historical and symbolic and emotional content.

The study examined the article description also serves institutional mechanisms for the formation, preservation and transformation of identity through the cultural world view and value system of ideological and political views. Thus, it is noted that the mechanisms of identity politics should provide different social, ethnic and other groups that defend the right to their own identity in the community the opportunity to be different, but not alien or hostile and thus prevent xenophobia.

Thus, the article examines subjects that affect identity politics. The latter is characterized as belonging to the different branches of government and civil society. Determine their role and importance in the implementation of national cultural identity. In particular, it is noted that identity politics has gained urgency in the European territory in connection with the creation of the European Union and its further expansion, which raised the question of the territorial identity population in different regions.

The article also identifies the main challenges of cultural identity among which is focused on creating information and communication channels of distribution of state doctrine to identity formation and reproduction system of norms and values shared ideas on the prospects of social development. The role of cultural institutions, along with public television and radio and fulfill this role.

The policy of cultural identity is seen from the perspective of ongoing state social ethnic, professional groups, practice formation (construction) identity that allows you to integrate cultural and educational practices significantly affects the formation of cultural environment determines the atmosphere in society and contribute to the spiritual development of the people; in response to one of the challenges of globalization – increased conflict between people who feel they belong to a global world, and people whose identity is inseparable from their authentic, local culture.

Special attention is focused on the politics of cultural identity models, namely the conservative (or traditionalist) and innovation. It is reported that in the first model is the key "Conservative moralism" expressed in unambiguous interpretation of history, literature, historical and cultural heritage and is supported by an established set of symbols and rituals relevant. In turn, innovative model of cultural identity is an important resource of the country, the region and focused on meaningful intercultural dialogue in which basis tolerant, friendly attitude towards people of other ethnic groups, multicultural groups, and religious denominations.

The opinion notes that effective and meaningful policy of cultural identity is the transition to a new phase of the relationship of the state and culture must be based principles of dialogue and civic participation in the formulation and implementation of cultural policies participatory, public-public-private partnership and civil solidarity. It is noted that it is common productive activity contributes to a positive consolidation that will resist the negative influence of popular culture, to prevent the erosion of national and cultural identity and formation, especially in young people a sense of responsibility for the fate of the country.

Key words: state, culture, political and creative elite cultural identity.

В аспекті взаємодії держави і культури актуальною є проблема продуктивної співпраці політичної і творчої еліти. Б. Гаврилишин якось зазначив, що в Україні немає політичної еліти, оскільки справжня еліта – люди, які беруть більше зобов'язань, ніж повноважень [1]. Саме тому більшість експертів зголосилися відносити до еліти тих, хто приймає рішення і тим самим впливає на основні вектори розвитку країни. І в такому випадку політична еліта, навіть попри відсутність в неї необхідного сукупного потенціалу якостей, як засвідчує вітчизняна історія доби незалежності, здійснюючи управління суспільством, стає значущим фактором суспільного розвитку.

Однак вітчизняна еліта почала насолоджуватися багатством, виявляючи тим самим свою нездатність у продукуванні цінностей, які є адекватними сучасному етапу цивілізаційного розвитку. Крім того, європейська спрямованість України вимагає поступового вибудовування демократичного устрою в країні, функціонування всіх сфер суспільного життя на основі права. А це потребує усвідомлення елітою в першу чергу того, що власність без права – це фікція.

Власність, отримана в процесі приватизації вітчизняними олігархами та її подальший перерозподіл при зміні політичної влади, засвідчила свою нелегітимність з моральної точки зору у більшості громадян країни та виявилася ще й не захищеною законом, що спричинило масову "втечу капіталу" за кордон через офшорні зони. Це стало однією з вагомих причин деградації соціальності, а відтак – уповільнення суспільного розвитку.

Проблема вітчизняної політичної еліти пов'язана і з відсутністю того, що називається довгим горизонтом планування, здатністю створювати сценарії майбутнього, вибирати найбільш оптимальні з них, з огляду на особливості внутрішніх і зовнішніх обставин, та розробляти стратегічні напрями, вибудовувати моделі їх реалізації. Домінування бажання у вітчизняної політичної еліти зберегти за будь-яку ціну статус-кво, не дає їй можливості виходити за межі власного буття і життя свого найближчого оточення.

Щодо творчої еліти, то сама природа художньої творчості орієнтує її творців на майбутнє. Саме в цьому, на нашу думку, полягає головне протиріччя між політичною та творчою, художньою елітами і від вирішення якого значною мірою залежить не лише доля вітчизняних культури і мистецтва, а й доля самої політичної еліти. Оскільки в сучасному світі формується нова еліта, яку називають "людьми повітря", "[...] сфера її активності полягає в пошуку, виробництві та реставрації смислів, продукуванні ідей, мемів, образів, операції з культурним капіталом, освітою, іншими нематеріальними ресурсами, генерування управлінських, геополітичних, гео економічних, геокультурних задумів, створення складних і високих технологій [5, с. 5].

В статті ми вважаємо за необхідне ще зосередити увагу на політиці ідентичності з огляду на важливість не лише її практичної реалізації, а й концептуалізації як важливої сфери наукового знання, в тому числі і культурологічного. Оскільки, як зауважив американський філософ Ф. Фукуяма, політика ідентичності є сучасним феноменом і тому не достатньо осмисленим [10]. Термін "політика ідентичності" включається в науковий обіг в останні десятиліття ХХ століття і застосовується спочатку до соціально-політичних рухів, що прагнули заявити про свою інакшість. Концептуальна розробка політики ідентичності активізувалася в кінці минулого століття.

В сучасній, як зарубіжній, так і вітчизняній науковій літературі, відсутнє однозначне тлумачення цього феномену, а поняття яке його відображає (англ. "identity politics" чи "politics of identity") має кілька значень, що зумовлено еволюцією самого феномена в контексті змін суспільно-політичної реальності.

Політика ідентичності в першому розумінні використовується для означення формування публічного визнання ідентичності членів етнічних, "нових" соціальних рухів та різних груп, в тому числі і маргінальних, які прагнули виділитися і тим самим довести свою особливість.

В другому розумінні ця політика виступає як один із напрямів державної політики (англ. "policy") і спрямовується на конструювання образу нації, формування, утвердження й коригування національно-державної ідентичності. Державна політика ідентичності здійснюється задля створення єдиної спільноти громадян, в процесі реалізації якої відбувається згладжування, стирання цих відмінностей і особливостей. Цього на практиці, як засвідчує європейський досвід, досягти дуже важко.

Політика ідентичності набула актуальності на європейських теренах у зв'язку із створенням Європейського Союзу та його подальшим розширенням, що поставило питання територіальної ідентичності населення різних регіонів. Як і поява "локальної етнічності", інтенсивні імміграційні процеси, формування мультиетнічних і мультикультурних спільнот – питання етнічної і культурної ідентичності. Все це зумовило повернення до ідеї "Європи автономних регіонів" одного із засновників Євросоюзу Жана Моно і концепції "європейського регіоналізму" швейцарського філософа і культуролога Д. де Ружмона і тим самим кардинально змінило вектор європейської інтеграції від "Європи Вітчизни" Шарля де Голля до "Європи регіонів" Ж. Моно і Д. де Ружмона. Останнє вплинуло на розуміння взаємозв'язку між національними, регіональними та локальними цінностями і їх значення у формуванні ідентичності та розробці політики ідентичності [2]. В Декларації Асамблеї регіонів Європи "Про регіоналізм в Європі" (1996 р.) підкреслюється, що регіон представляє собою найважливіший і незамінний елемент побудови Європи в процесі європейської інтеграції [3].

Предметне поле політики ідентичності утворюють ті сфери суспільного життя, серед яких і культурна, що функціонально пов'язані з формуванням та відтворенням національної, громадянської, культурної, регіональної, етнічної, релігійної ідентичностей.

Предметом політики ідентичності, як пише вітчизняний науковець М. Розумний, є функціонування інституційних механізмів, що забезпечують формування, збереження і трансформацію ідентичності на основі культурної картини світу та системи цінностей, світоглядних та політичних уявлень. Ця політика переважно реалізується в ідеологічній та гуманітарній сферах, але є також органічною складовою інших політик – внутрішньополітичної, зовнішньополітичної, соціально-економічної, безпекової [7, с. 32–34].

При цьому, механізми політики ідентичності повинні забезпечити різним соціальним, етнічним та іншим групам, які відстоюють право на власну ідентичність можливість бути у суспільстві іншими, але не чужими чи ворожими і тим самим запобігти появі ксенофобії, впливаючи задля цього на громадську думку.

У сучасних концепціях ідентичність мислиться не як раз і назавжди встановлена даність, а як динамічний феномен. З огляду на наявність різних видів ідентичності російська вчена Н. Федотова вводить поняття "континуум ідентичностей", останнє не тільки дозволяє їх впорядкувати, а й підкреслює процесуальність цього явища. Саме тому в політиці ідентичності важливо врахувати її процесуальний характер і розробити напрями реалізації цієї політики з максимальним врахуванням такого "континууму ідентичностей" [9, с. 4].

До основних напрямків політики ідентичності сучасні науковці, зазвичай, відносять символізацію простору, ритуалізацію приналежності до спільноти, формування уявлень про "ми-спільноту" і встановлення меж "свій / чужий". Варто зауважити, що всі складники цієї політики повинні у процесі реалізації спиратися на відповідні соціально-економічні програми та володіти необхідними ресурсами від фінансових до інформаційно-комунікативних та символічних.

З приводу суб'єктів (акторів) політики ідентичності, то ними виступає: держава, представлена відповідними інституціями; різні громадянські організації; асоціації та рухи; територіальні громади; конфесійні, професійні та інші об'єднання громадян, культурна та інтелектуальна еліта, науковці, різні медіа-структури, а також впливові фінансові та економічні структури, що згідно з чинним законодавством забезпечують необхідними іншими суспільними акторів. Всі ці суб'єкти проводять політику ідентичності з метою інтеграції спільноти, формування почуття солідарності на основі спільних уявлень про "ми-спільноту", що спираються на відповідну інтерпретацію історії та культури. Ця політика може бути також спрямована на вирішення інших завдань, постановка яких залежить від політичних, культурних, історичних соціально-економічних обставин її формування, характеру спільноти, її чисельності та складу. А також, що дуже важливо, від основних трендів глобального розвитку та їх глокальних проявів.

Однак політика ідентичності, її впровадження неможливе без діяльності елітних груп, оскільки саме еліта є суб'єктом стратегічного цілепокладання і формування ціннісного поля суспільства, образу "ми-спільноти" в кордонах національної держави чи адміністративно-територіальних межах, якщо йдеться про регіони.

Ослаблення функції цілепокладання, стратегічна безсуб'єктність еліти щодо формування цінностей суспільного розвитку катастрофічна як для самої еліти, так і для соціуму в цілому. Успішна державна політика ідентичності можлива за умови наявності на конкретному етапі суспільно-історичного розвитку елітної групи, що має владну волю і здатна взяти на себе відповідальність за її реалізацію, конструювання нації як окремішньої і самоврядної спільноти, і тому є одним з головних суб'єктів політики ідентичності.

Самостійна, суверенна і незалежна державність немислима без національного будівництва та національної ідентичності. "Практично за кожним випадком неефективного державного будівництва, – пише Ф. Фукуяма, – приховується недостатній рівень національної ідентичності, слабкість державного втручання, недолік спільних цілей, які дозволили б державі розробляти і здійснювати політику ідентичності [3]. І тому завдання політики ідентичності залежать від етапу процесу націєтворення. Так, чеський вчений М. Грох вирізняє на теренах Східній Європи в цьому процесі три головні етапи: фольклорно-етнографічний, літературний або культурницький та політичний. Саме на останньому відбувається формування національної ідентичності, пов'язане з питаннями державотворення. Цю схему етапів формування нації на етнічній основі використали Р. Шпорлюк та С. Магочій, І. Лисяк-Рудницький з деякими відмінностями для періодизації українського націєтворення, яка набула визнання в сучасній українській науці.

Серед науковців одними з найважливіших залишаються дискусії стосовно національної і культурної ідентичності в межах яких особливого значення набуває не лише визначення векторів розвитку держави, але й становлення самодостатньої відповідальної особистості. У зв'язку з цим завданнями державної політики ідентичності є:

- формування концептуальних засад ідентичності та наповнення її сукупністю нових смислів, які відповідають культурним, соціальним, політичним реаліям сьогодення та враховують головні тенденції світового та європейського розвитку;
- визначення моделі ідентичності та розробка на державному рівні механізмів її реалізації;
- коригування моделей, форм і механізмів конструювання ідентичності як відповідь на зміну зовнішньої і внутрішньої ситуації в державі.

Основою політики ідентичності є історія та культура і сформовані на їх основі концепції історичної та культурної пам'яті, що дозволяють задіяти весь ресурсний потенціал їх ціннісно-морального, історично-емоційного і символічного змісту.

Як пише вітчизняний історик Я. Грицак: "Еволюцію української історичної пам'яті впродовж двох останніх десятиліть щодо найближчих історичних сусідів – росіян, поляків та євреїв – можна представити короткою формулою: Україна таки відійшла від "советської історії", але її наближення до спільно європейської моделі пам'яті є досить проблематичним і часто малопереконливим" [8, с. 380]. У зв'язку з цим постає необхідність нової моделі історичної пам'яті, яка б не зводилася до "війни пам'ятників" і "боїв за історію", а згідно з європейською традицією визнавала множинність різних пам'ятей як певну суспільну норму.

Рефлексія на предмет історичного минулого, осягнення глибини трагізму буття українського народу сприятиме досягненню консолідації суспільства, відновленню його базових моральних цінностей, що зазнали руйнації в ці трагічні періоди вітчизняної історії, актуалізація та адаптація яких до сучасних соціокультурних реалій визначить ціннісні орієнтири поступального розвитку на шляху європейської інтеграції.

Збереженню та відтворенню історичної пам'яті як основи національної ідентичності слугують пам'ятки історії, культури та архітектури, які утворюють культурний ландшафт. При цьому треба враховувати регіональний вимір нашої історичної пам'яті, а відтак і регіональну ідентичність, що ґрунтується на регіональній різноманітності України від Галичини, Буковини та Карпатської України на заході до Центральної України і Південної й Східної України. В цьому аспекті варто звернути увагу і на досвід європейського співтовариства.

Попри поширення продуктів масової культури вітчизняна література і мистецтво, у своїх найкращих досягненнях, сприймається і відтворюється у національному форматі. Політика ідентичності актуалізує спадщину національних поетів, письменників, художників, діячів театру, кінематографістів в творах яких закодований смисл буття української нації – свобода, доля і воля, душа та пам'ять тощо. І саме вони перебувають в основі уявлень громадян про їх національну приналежність та дозволяють позиціонувати себе серед інших народів світу.

Бібліотеки, клуби, музеї та архіви, їх культурно-просвітницька діяльність в умовах глобалізації, хоч і втратили своє значення, але продовжують відігравати суттєву роль в реалізації політики ідентичності в аспекті збереження культурно-історичної пам'яті.

Опора на національну культурну спадщину дозволяє підтримувати спадкоємність історичного розвитку як всього українського суспільства, так і окремих етнічних культур, встановити тісний взаємозв'язок з сусідніми народами.

Мета політики ідентичності також полягає і в створенні інформаційно-комунікативних каналів поширення державної доктрини ідентичності серед населення задля формування й відтворення системи норм і цінностей, спільних уявлень щодо перспектив суспільного розвитку. Саме заклади культури разом з державними телебаченням і радіомовленням виконують цю роль. Базові цінності і загальний культурний тезаурус необхідні як спосіб спілкування людей, що живуть в неоднорідному, складному за своєю природою соціумі.

Глобальні процеси і спричиненні ними трансформації піддають ерозії й навіть ставлять під сумнів традиційні засади та символічний універсум культури, змінюють систему ціннісних координат, руйнують усталеність, сформовані форми життя і соціальні зв'язки, тим самим спричиняючи кризу ідентичності. Саме тому глобалізація стає найсильнішим випробуванням для національної культури, яка складає ядро національної ідентичності та виступає інтегральним чинником консолідації нації.

В умовах глобалізації зростає вплив релігії, оскільки вона не призводить до уніфікації релігій, а навпаки, у багатьох країнах і регіонах, серед яких Росія, арабо-мусульманських світ, відбувається релігійний підйом.

Політика культурної ідентичності постає (розглядається) як відповідь на один із виклик глобалізації – посилення конфліктів між людьми, які відчувають свою приналежність до глобального світу, і людьми ідентичність яких невіддільна від їх автентичної, локальної культури. І в цьому аспекті йдеться про необхідність врахування співвідношення глобального і локального.

На процес формування політики культурної ідентичності впливають окремі держави, міжнародні актори, серед яких міжнародні організації (ООН, ЮНЕСКО, блоки (союзи) держав (НАТО, Євросоюз, Ліга Арабських Держав та ін.), різні неурядові організації глокального і глобального рівня, діаспори, транснаціональні корпорації. Вплив всіх цих акторів залежить від їх зацікавленості у просування власних інтересів в тій чи іншій державі, регіоні чи території. А з огляду на кризу культурно-ідеологічних і практичних засад нації-держави, як основної одиниці епохи модерну, змінилися архітектоніка взаємодій означених суб'єктів, механізми їх взаємодії. "[...] дизайн дорожньої карти цивілізації можна було б охарактеризувати як динамічну систему світових зв'язків (intra-global relations), на відміну від колишньої, збалансованої та стаціонарної системи міжнародних відносин (inter-national relations)" [6, с. 97].

Стратегія політики ідентичності, всіх її суб'єктів повинна враховувати такі характерні ознаки сучасного світу як консьюмеризм і символізм. Справа в тому, що виробництво соціального, реальних соціальних відносин, структур та інститутів практично підпорядковане різним символам, образам, картинкам та іншим символічним продуктам, які прийнято називати симулякрами, тобто копіями без оригіналів. Отже, процес ідентифікації пов'язаний з процесом соціалізації людини, тобто він є результатом освоєнням освоєнням символів (симулякрів соціальної реальності), а не реальних соціальних відносин. Якщо раніше людина свій патерн, – основу ідентичності, – знаходила у реальних суспільних відносинах, то тепер вона співвідносить свою самість із світом симулякрів. Це призводить до небаченої раніше свободи освоєння цієї символіки, гри з нею, тим самим дозволяє змінювати власну ідентичність.

Тотальний споживчий характер сучасного суспільства призводить до того, що процес ідентифікації, який раніше вимагав глибоких особистісних зусиль індивіда, сьогодні заміщується простою угодою купівлі-продажу. Це означає, що символи, які продукуються індустрією розваг та розкоші і поширюються мережею Інтернет та різними засобами інформації, навіть не присвоюються активно, а всього лише купуються з надією на те, що цей акт купівлі-продажу гарантує відповідну ідентифікацію. Такий акт купівлі символів не тільки не сприяє реальній ідентифікації людини, а замішує її символічною ідентичністю.

Таким чином, політика культурної ідентичності – це здійснювана державою, соціальними етнічними, професійними групами, практика формування (конструювання) ідентичності, що дозволяє інтегрувати культурні і освітні практики, суттєво впливає на формування культурного середовища, визначає атмосферу в суспільстві і сприяє духовному розвитку народу.

Моделі політики культурної ідентичності: консервативна (або традиціоналістська) та інноваційна. В першій моделі ключову роль відіграє "охоронний моралізм", що виражається в однозначному тлумаченні історії, літератури, історико-культурної спадщини і підкріплюється усталеним набором символіки і відповідними ритуалами. Консервативну модель реалізує на практиці Російська федерація в основі якої знаходиться теза, висловлена В. Путіним в грудні 2012 року в посланні до Держдуми, де йдеться про необхідність знаходження "духовних скріп" російського суспільства. Маркерами цих скріп виступають

традиційні православні цінності, патріотизм і російська культура як осередок духовності нації і відображення особливостей її ментальності. Задля формування подібних скріп пропонується створення єдиних підручників для середньої школи з історії, культури, літератури і навіть математики. "Путін, зрештою, прагне підтримувати ідентичність неослов'янофілів, – пише Дж. Най, – яка визначається передусім підозрою до західного культурного й інтелектуального впливу" [4]. "Охоронний моралізм" формує зневажливе ставлення до інтелектуальної, художньої творчості, прагне представити всіх, хто не згоден з такою політикою, замалим не "ворогами" російського народу.

В дискурсі інформаційного суспільства такі "духовні скріпи" постають як мем, за допомогою якого визначають втрачені духовні основи російського суспільства, а їх віднайдення, вбудованість в концепцію "руського міра" та його практична реалізація постає як головне завдання не лише внутрішньої, а й зовнішньої російської політики на сучасному етапі.

Інноваційна модель політики ідентичності, яка має бути розробленою і реалізованою в Україні, виходить з того, що культурна ідентичність є значущим ресурсом розвитку країни, регіону. В ситуації множинності ідентичностей орієнтується на міжкультурний діалог в основі якого толерантне, доброзичливе ставлення до представників інших етносів, мультикультурних груп, релігійних конфесій, що дозволяє уникненню конфліктів ідентичностей і конфліктних ідентичностей з огляду на їх зростаючу чисельність в інформаційному світі. Держави та інші суб'єкти цієї політики, будучи рівноправними партнерами, здатні конструювати та управляти процесом ідентифікації, підтримувати різні форми ідентичності. В той же час держава розробляє конструкт національно-культурної ідентичності задля досягнення соціальної рівноваги, легітимації державної влади, позитивного сприйняття її символів і протистояння сепаратистським, ізоляціоністським тенденціям, радикалізму, екстремізму, тероризму. А під час змін типу управління і функціональних характеристик соціальних інститутів, в тому числі і в сфері культури, забезпечує їх спадкоємність і взаємозв'язок з соціальною системою в цілому, якщо остання перебуває в стані парадигмальної трансформації.

Все це забезпечить перехід на якісно новий етап взаємозв'язку держави і культури в основі якого принципи діалогу і громадянської участі у виробленні та реалізації культурної політики принципи партиципації, державно-громадсько-приватного партнерства та громадянської солідарності. Спільна продуктивна діяльність сприяє позитивній консолідації, що дозволить протистояти негативному впливу масової культури, запобігти ерозії національної та культурної ідентичності і формуванню, насамперед у молоді, почуття відповідальності за долю країни.

Література

1. Гаврилишин Б. Україну врятує нова політична еліта : [Електронний ресурс] / Б. Гаврилишин // Юрфорум PROXIMA. – Режим доступу: <http://www.urist.in.ua/showthread>. – Назва з екрана.
2. Де Ружмон Д. Відкритий лист до Європейців / Д. де Ружмон. – Л.: Центр гуманітарних досліджень Львівськ. держ. ун-ту ім. І. Франка, 1998. – 277 с.
3. Декларація щодо регіоналізму в Європі. – Асамблея Європейських Регіонів, 1996. – 12 с.
4. Най Дж. Про російську загрозу або чому ніхто не виграє в новій холодній війні? [Електронний ресурс] / Дж. Най // День. – Режим доступу: <http://www.day.kiev.ua/uk/article/svitovi-dyskusiyi>. – Назва з екрана.
5. Неклесса А. Антропологическая империя: обновление мира и человека: стратегия глобальной перестройки / А. Неклесса // Независимая газета. – 2014. – № 189/190. – С. 5.
6. Неклесса А. Мировой транзит: от критических технологий к сложной практике / А. Неклесса // Актуальные проблемы экономики и права. – 2015. – № 1. – С. 97.
7. Розумний М. Політика ідентичності: основні завдання та механізми реалізації : наукова доповідь : [Електронний ресурс] / М. Розумний // Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/content/article>. – Назва з екрана.
8. Україна. Процеси націотворення / упор. А. Каппелер; пер. з нім. – К.: К.І.С., 2011. – С. 380.
9. Федотова Н. Н. Теоретическая рефлексия динамики идентичности : формирование процессуальной теории : автореферат дис. ... на соискание доктора социологических наук : 22.00.01 / Н. Н. Федотова; Моск. гос. ин-т междунар. отношений. – М., 2013 – 47 с.
10. Фрэнсис Ф. Проблемы европейской идентичности : [Электронный ресурс] / Ф. Фукуяма // Информационно-аналитический сайт. – Режим доступа: <http://geopolitika.am/dir/blog>. – Название с экрана.

References

1. Havrylyshyn B. Ukrainu vriatuie nova politychna elita : [Elektronnyi resurs] / B. Havrylyshyn // Yurforum PROXIMA. – Rezhym dostupu: <http://www.urist.in.ua/showthread>. – Nazva z ekrana.
2. De Ruzhmon D. Vidkrytyi lyst do Yevropeitsiv / D. de Ruzhmon. – L.: Tsentr humanitarnykh doslidzhen Lvivsk. derzh. un-tu im. I. Franka, 1998. – 277 s.

3. Deklaratsiia shchodo rehionalizmu v Yevropi. – Asambleia Yevropeiskykh Rehioniv, 1996. – 12 s.
4. Nai Dzh. Pro rosiisku zahrozu abo chomu nihkto ne vyhraie v novii kholodnii viini? [Elektronnyi resurs] / Dzh. Nai // Den. – Rezhym dostupu: <http://www.day.kiev.ua/uk/article/svitovi-dyskusiyi>. – Nazva z ekrana.
5. Neklessa A. Antropologicheskaia imperiia: obnovenie mira i cheloveka: strategiia global'noi perestroiki / A. Neklessa // Nezavisimaia gazeta. – 2014. – № 189/190. – S. 5.
6. Neklessa A. Mirovoi tranzit: ot kriticheskikh tekhnologii k slozhnoi praktike / A. Neklessa // Aktual'nye problemy ekonomiki i prava. – 2015. – № 1. – S. 97.
7. Rozumnyi M. Polityka identychnosti: osnovni zavdannia ta mekhanizmy realizatsii : naukova dopovid : [Elektronnyi resurs] / M. Rozumnyi // Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen pry Prezydentovi Ukrainy. – Rezhym dostupu: <http://www.niss.gov.ua/content/article>. – Nazva z ekrana.
8. Ukraina. Protsesy natsiotvorennia / upor. A. Kappeler; per. z nim. – K.: K.I.S., 2011. – S. 380.
9. Fedotova N. N. Teoreticheskaia refleksiiia dinamiki identychnosti : formirovanie protsessual'noi teorii : avtoreferat dis. ... na soiskanie doktora sotsiologicheskikh nauk : 22.00.01 / N. N. Fedotova; Mosk. gos. in-t mezhdunar. otnoshenii. – M., 2013 – 47 s.
10. Frensis F. Problemy evropeiskoi identychnosti : [Elektronnyi resurs] / F. Fukuiamia // Informatsionno-analiticheskii sait. – Rezhim dostupa: <http://geopolitika.am/dir/blog>. – Nazvanie s ekrana.

УДК 008.001.2

Овчарук Ольга Володимирівна
кандидат педагогічних наук, доцент,
професор кафедри культурології та
інноваційних культурно-мистецьких проєктів,
докторант Національної академії
керівних кадрів культури і мистецтв
e-mail: ovcharuk_olga@mail.ru

ФЕНОМЕН "ШІСТДЕСЯТНИЦТВА" В УКРАЇНСЬКІЙ КУЛЬТУРІ: ШЛЯХ ВІД ТОТАЛІТАРИЗМУ ДО НЕЗАЛЕЖНОСТІ

У статті досліджено феномен "шістдесятництва" в українській культурі другої половини ХХ ст. Обґрунтовано необхідність вивчення зазначеного явища на основі залучення антропологічної парадигми як методологічного інструментарію культурологічного знання. Висвітлено напрями інтелектуальних та творчих пошуків українських філософів-шістдесятників, митців, представників національно-демократичних рухів, діяльність яких стала основою формування ціннісних засад та смислових орієнтирів української інтелігенції у період "хрущовської відлиги"

Ключові слова: шістдесятництво, тоталітаризм, українська культура, антропологічна парадигма, методологія культурології.

Овчарук Ольга Владимировна, кандидат педагогических наук, доцент, профессор кафедры культурологии и инновационных культурно-художественных проектов, докторант Национальной академии руководящих кадров культуры и искусств

Феномен "шестидесятичства" в украинской культуре: путь от тоталитаризма к независимости

В статье исследуется феномен "шестидесятичства" в украинской культуре второй половины ХХ века. Обоснована целесообразность изучения указанного явления в рамках антропологической парадигмы как методологического инструментария культурологического знания. Рассмотрены ведущие направления интеллектуальных и творческих поисков украинских философов-шестидесятников, художников, представителей национально-демократических движений, деятельность которых стала основой формирования ценностных основ и смысловых ориентиров украинской интеллигенции в период "хрущевской оттепели".

Ключевые слова: шестидесятники, тоталитаризм, украинская культура, антропологическая парадигма, методология культурологии.

Ovcharuk Olga, Ph.D., Associate Professor, Professor of Cultural and innovative cultural projects doctor of the National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts

The phenomenon of "the sixties" in Ukrainian culture: the way to the independence of totalitarianism

This paper examines the phenomenon of "sixties" in Ukrainian culture of the second half of the twentieth century. It is shown that the study indicated the phenomenon is relevant based on interdisciplinarity by bringing conceptual provisions anthropological paradigm as a methodological tool of cultural knowledge. Based on the conceptual provisions that the key figure of history is the man, whose role permeates all historical and cultural fabric of social, civic and historical processes, the article proved that the disclosure of their content becomes productive from the standpoint of life conflicts and perceptions of specific individuals of certain historical era. Therefore, it is an anthropological dimen-